

Polde je stopil na plano. Zazdihnil je v jutro kakor bolan otrok. Velik cigan v črnih, rdeče obrobljenih hlačah in razkuštranih laseh je stopil prédenj. Bil je Kajmirov oče. Pogladi ga po mehkih kodrih in ga tolažil kakor svojega sinčka:

»Nikar ne jokaj, Kajmir bo kmalu zdrav.«

Pa Polde je začel še bolj jokati, velike solze so se zalesketale v bolnih očeh...

Tisto popoldne je prišel k ciganom visok mož, ki jih je po mestih vse polno, odpeljal Poldeta s seboj in ga vrnil staršem.

Winkler Venceslav

Pesem

Ilustriral Fr. Godec

Leži nekje za hribi Vesela vas, kakor jih dandanes ni več na svetu. Tam ne poznajo skrbi in žalosti. Vse ljudi preveva pesem, razposajena, vesela, da se jim širi srce, da se jim zdi življenje prečudno lahko in prijetno. Zjutraj pesem, opoldne harmonika, zvečer plašne gosli, tako od dneva do dneva. Nikomur ne pride na misel, da bi vzdihoval, kakor je to drugod, nikogar ni strah, če je končno le treba oditi po svetu, saj mote ne poznajo, saj nosijo pesem s seboj. Živi tako Vesela vas iz leta v leto, sonce sije nanjo z neko posebno toploto, burja ni tako huda in letina je zadosti obilna, čeprav zemlja ni toliko rodovitna, da bi se ponašali z njo. Če pride tujec v vas, se začudi in ostane kar v njej. Čez leto dni se ne spomni več, da je živel kdaj kje drugod.

Živel je v Veseli vasi en sam bajtar s tremi sinovi. Prvi je odšel na eno stran sveta, drugi na drugo, tretji je dolgo ostal doma in igral pred bajto na harmoniko še takrat, ko so drugi delali. Ko se je naveličal, je odšel še on po svetu. Prehodil je hribe in doline in marsikaj doživel. Ustavil se je sredi polja in zaigral, takoj so se ljudje spogledali. Trudna telesa

je napojila prešerna pesem, uprli so se v drevesa in pognali z novo ihto, drugi so z večjim veseljem dvigali motike. In ko je godec že davno izginil v zelenih travnikih, so se jim še smehljale oči. Goddec je pa našel druge ljudi, našel je take, ki so se poslavljali od doma. Stali so v velikih gručah pred hišami in se s strahom ozirali po široki poti. Goddec je stopil pred nje, harmonika je zavriskala in takoj jim je splahnela žalost in pogumno so stopili po cesti. Svet je nazadnje lep, so pomislili, povsod živijo ljudje, nekoč se bomo pa že vrnili. Šli so in godec pred njimi. Tako je hodil po deželi. Nekateri černi obrazi so ga sovražili in preganjali, ker je segnal z lic resnobo in so oči zagorele spet ko cvetje v pomladi. Tako je zašel na mestne ulice in razburil z vriskajočo harmoniko vse meščane. Kakor bi se ves red zmešal,

so se začeli ljudje smehljati, dolgočasni obrazi so izginili, slovesnost v licih je usahnila, mladi ljudje so vriskali, stari so dobrodušno prikimavali. Dokler se nekateri niso pritožili pri županu. Prijeli so godca in ga izprašali, če nima kakih posebnih namenov. Godec se je smehljaj. Pustil je, da so ga zaprli, nato je odšel spet po deželi. Izpremenil se ni pa nič. Od časa do časa se je vrnil v Veselo vas, da bi se odpočil. Zadovoljen je ugotovil, da ni nikjer tako kot doma, nikjer toliko pesmi, nikjer toliko sonca.

Pa je zvedel za Veselo vas bogat človek, betežen in čmeren starec Bogataj, ki je iskal za poslednje dni svojega življenja košček sonca in miru. Obiskal je zdravnike in drug za drugim so mu svetovali, naj se naseli v Veseli vasi, tam je zemlja, ki je za njegovo zdravje ko nalašč. Starec je ubogal, prišel je v vas, trosil cekine in dajal za pijačo, nazadnje je kupil najlepši prostor in zgradil hišo, lepo belo poslopje, ki se je smejalo nizkim bajtam. Nekaj časa je šlo življenje po malem naprej, nato se je kar samo od sebe zgodilo, da so nekateri vaščani začeli hoditi k Bogataju na delo. Nekaj resnejših je začelo premišljevali, od kod je to prišlo, končno se jim je zazdelo, da zna starec ljudi pritegniti k sebi nekoliko s pijačo, nekoliko z dobro besedo, nekoliko z denarjem. Začeli so se izogibati Bogataja, dolgo se ga pa niso mogli. Poiskal jih je v hišah, na samotnih njivah, na vrtovih, zapletel se je z njimi v pogovor in preden so se ovedli, so mu že kaj prodali, ta vrt, oni hišo, tretji njivo. Naposled jih je nekoliko odšlo po svetu. Bajtarski godec, ki se je ravnokar vrnil z dolgega potovanja, jih je spremil do bližnje vasi in jim še zadnjič zaigral, nato so se razkropili po stezah za kruhom. Godec se je pa mirno vrnil v vas.

Prišli so lepi dnevi. Posedal je pred kočo in na vse pretege igral. Pesem se je lovila med kočami, butala ob zaprta okna, trepetala po širokih njivah, ki so bile zdaj Bogatajeva last, in naposled zbudila tudi Bogataja samega. Pomel si je oči in nezadovoljno odkimal. Kako da je še nekdo v vasi, ki si upa peti in vriskati, ko je že vse druge segnal? Radoveden se je napotil gledat. Da, to je bajtarski godec, ki se potepa po svetu. Zdaj se je torej spet vrnil. No, posedal bo po vasi dan, dva, nato bo spet odšel. Odkar je bil poslednjič doma, se je pač že veliko spremenilo. Godec se pa ni hotel umakniti. Bog ve, kje je dobil kruha, sedel je pred bajto in neprestano igral, igral po dnevi in ponoči. Bogataj je začel postajati nemiren. To bi morala biti kje kaka postava, da bi se napravil red. Stopil je k županu, staremu možaku. Župan je premikal pipo v brezzobih čeljustih in se smehljaj. Ne, takih postav pa ni. To bi bilo sploh nemogoče. Pesem je svobodna, to je bilo v Veseli vasi že od nekdaj v navadi. Seveda, zdaj je vse nekoliko potihnilo, prišli so drugačni časi. Ta godec pa zna še stare pesmi, tiste domače, ki jih človek rad posluša še trenutek pred smrtjo.

»Ali bi se res ne mogel najti kak način?« je vprašal Bogataj.

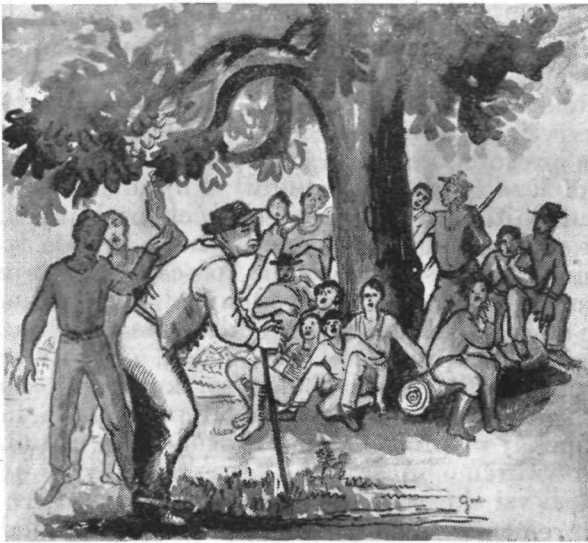
Stari župan je odkimal in smehljaje se poslušal vriskajočo harmoniko. Bogataj je šklepetal z zobmi in si zatiskal ušesa. Ljudje po vasi so poslušali pesem, poslušali in se spominjali prejšnjih dni. Le nekateri starejši, ki so že dolgo služili Bogataju, so polglasno vzdihovali, da bi bilo treba nekoliko upoštevati starost in imenitnost, če bi na primer vsaj ponoči miroval, bi bilo vseeno zadosti vriskanja. Drugi so se za trenutek razburili, kaj neki misli, čez noč se je pa marsikdo uklonil. Bogataj je gospodaril vsej Veseli vasi, vsi so mu bili dolžni, torej bi ga morali vsaj nekoliko upoštevati. Godec se pa ni zmenil za sosede, igral je noč in dan in jih dramil, najbolj je pa budil sta-

rega Bogataja. Kadar je utihnila njegova harmonika, je šele videl, kako je zdaj v Veseli vasi: ljudje hodijo med hišami s povešenimi glavami, zdaj pa zdaj se ozre kateri proti Bogatajevi hiši, nato pa na skrivaj k godčevi bajti, potem spet povesi glavo. Vsa polja so Bogatajeva, vse hiše so njegove, vsi gozdovi. Prejšnji gospodarji so zdaj samo hlapci. A vse bi se še prestalo, če ne bi bilo godca, ki jih spominja na lepše dni. Pritajena jeza se je začela buditi v njihovih srcih, nevoščljivo so se ozirali proti bajti in nestrpnější so začeli preklinjati. Harmonika jim je bučala v ušesih, valovila jim je gasnočo kri, da so jim vztrepetavale roke. Neskončno so se razveselili, ko se je nazadnje Bogataju le posrečilo premotiti godca in kupiti od njega harmoniko. Starcu so se smejale oči, ko jo je nesel skozi vas, čudno spačen obraz se je oziral po vaščanih, da je vse pretreslo. Niso vedeli, česa so se prestrašili. V trenutku so obžalovali godca. Čutili so, kak molk bo ležal zdaj nad vasjo in se spogledovali. Godec je stal pred bajto in se oziral za bogatinom. Da, nekaj ni prav. Otročje je ropotal s cekini, nato se je razžalostil, stopil v krčmo in se napil. In z njim vred je pila vsa vas. Drugo jutro so šli vsi skupaj na delo na Bogatajeve njive.

Poslej se dolgo ni nič spremenilo. Dan je bil enak dnevu, povsod delo, povsod mir, prečuden molk. Stari Bogataj je sedel na visokem balkonu svoje bele hiše in prežeče gledal po dolini. Če se je kateri delavec le malo ustavil, ga je že opazil, če je le nekoliko poskušal zapeti, ga je že slišal. Takoj je poslal služabnika, da je napravil red. Dolino je napolnjevalo molčanje. Gosli in harmonike so bile zaprte v Bogatajevih shrambah, grla so bila mrtva, ptice so se umaknile iz doline, zvon v stari cerkvi je utihnil. Začetek in konec dela je naznanjal enolični boben. Tudi godčeva harmonika je bila skrita v shrambi. Godec je oprezujoče hodil okoli hiše, tipal z očmi rešetke na oknih in se hrepeneče oziral navzgor. Večeri so postajali dolgočasni, ljudje so posedali pred kočami, niti pogovarjali se niso več. Strupena teža jim je ležala na prsih, strmeli so v tla in molčali. Kvečjemu, če je zinil kateri besedo o jutrnjem delu, o vremenu. Vajeni so bili težkega dela, močne roke so marsikaj prenesle. Bilo je nekaj drugega, kar jih je tiščalo, kar ni mogoče kar tako razložiti.

Tedaj se je nekega dne oglasil bajtarski godec. Utrujen in na pol mrtev se je vrnil v bajto, nato je sedel in zapel z zvonkim glasom. Vsa Vesela vas je zatrepetala. Težke glave so se nenadoma vzdignile in začudeno pogledale po svetu. Otroci so zaploskali z rokami. Potem so posluhnili. Godec je pel staro domačo pesem, razumeli so jo do poslednje besede. Z vsako besedo je leglo v njihova srca nekaj svetlega, nekaj toplega, naposled se jim je zazdelo, da je Vesela vas taka kot prejšnje dni, sončna, prijazna, domača. Na mah so bile pozabljene vse skrbi, bližina težkega dela, Bogatajevo gospodstvo, prav vse. Godec je pel pesem za pesmijo. Naslonil se je bil na bajto, gledal po vasi in pel. Kot bi imela pesem čudežno moč, je lezla od srca do srca, tu se je oglasil človek, tam spet drugi, naposled je pela vsa vas, otroci, moški, ženske. Da, vsakdo je hotel peti čim lepše. Nekako pozabili so na noč. Zvezde so se utrinjale, kakor bi poskakovale od veselja. Peli so vso noč. Ko se je zdanilo, so obsedeli pred hišami in se spogledovali.

Bogataj se je vso noč čudil, od kod ta moč, da so spet začeli s pesmijo. Poslal je hlapce, a se niso več vrnili. Posedli so še sami med hiše in poslušali, pesem jim je šla do srca, poskusili so še sami peti. Zjutraj so se natihoma vrnili in se niso prikazali gospodarju pred oči. Bogataj je bil nevoljen, vznemiril se je in šel sam gledat.

Treba bo napraviti red, si je mislil. Že od kraja jih je treba prijeti strogo, da si ne bodo upali več kaj takega.

Prišel je v vas, drsal je s palico proti lipi, kjer so sedeli ljudje, in skrival mračni obraz. Potem se je za trenutek ustavil. To je torej pesem. Posluhnil je in pogledal po nebu, kot da opazuje vreme. Da, prava pesem. Hm! Nazadnje ne bi imel nič proti temu, če bi jo včasih zapeli, včasih proti večeru. Toda zdaj je treba iti na delo. Prva stvar je red.

Hotel je premakniti roke, pa mu je postalo nerodno. Čakal je, da so odpeli, nato je stopil bliže. Ko so ga opazili, so začeli znova peti. Povesil je glavo in se počasi in tiho pomikal proti lipi. Pred ljudmi je obstal, naslonil se je na palico, zagledal se je v tla in ni mogel spregovoriti nobene besede. Čez čas je ugledal svoje hlapce. Bližali so se od vseh strani. Razveselil se je, da ga bodo rešili mučne zadrege. Toda hlapci so se ustavili pri kmetih, sedli k njim in zapeli z njimi. Strogi obrazi so se jim umirili, oči so jim zaigrale toplo, kot da so se oddahnili od težkega dela.

Bogataj je čakal in čakal. Svinčena teža mu je prepojila telo, tlačila mu je noge. Še bolj se je ukrivil in palica se mu je zašibila. Da, to je pesem. Čez trenutek se je začel spraševati, čemu je prav za prav prišel v vas. Skušal se je nasmehniti. Nikomur ni mogel pogledati v obraz. Počasi se je obrnil in se odvrnil proti domu.

Tam je sedel na balkonu v naslonjač in poslušal. Zdelo se mu je, da je vse nekako v redu. Od jutra je raslo sonce in Vesela vas je oživela kot v nekdanjih dneh. Bogataj je prikimaval, premišljeval in čakal.

Ko se je sonce nagnilo na zapadno stran, je mirno zaprl oči in umrl.

Ivan Dodič

Zgodba o srnici Jelki

Na Pernikih je neko jesen našla dobrosrčna Jerica izgubljeno srno. Žival je trepetala od mraza. Dekle se je usmilipla plahe živali in jo je spravilo domov. Da ne bi žival, ki je izgubila svojo mamico, poginila, ji je Jerica kupila stekleničico, kot jo imajo za dojenčke in jo je začela hraniti s kravjim mlekom. Ljubka žival je bila vsej družini v zabavo. Vsi so jo imeli radi in so jo klicali: Jelka! Jelka!

Srnica se je oglašala s tankim glaskom, ki je pričal, da bi bila mnogo raje v mamičinem varstvu. Žival je skakala po hiši in najbolj se je razumela z Jerico. Venomer je hodila za njo in se ji dobrikala. Če je šla